

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОШИРЕННЯ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ

В умовах стрімкої цифровізації суспільних відносин та зростання ролі інформаційного простору дезінформація постає як один із ключових викликів для функціонування демократичної правової держави, безпосередньо впливаючи на реалізацію прав і свобод людини, стабільність публічного управління та рівень національної безпеки. Поширення недостовірної інформації зумовлює необхідність формування ефективного механізму юридичної відповідальності, який, з одного боку, забезпечував би належний захист суспільних інтересів, а з іншого – не порушував конституційних гарантій свободи думки і слова. У цьому контексті особливого значення набуває аналіз конституційно-правових засад, що визначають межі допустимого втручання держави у сферу інформаційних відносин та встановлюють фундаментальні принципи притягнення до відповідальності за поширення дезінформації в Україні.

Важливою передумовою такого аналізу є доктринальне осмислення сутності поняття «дезінформація», що дозволяє конкретизувати об'єкт правового регулювання та визначити підстави юридичної відповідальності.

На думку Кушнір І. П. та Адамчук С. В., дезінформації – «це відомості, які не відповідають дійсності, котрі адресуються як широкому загалу, так і окремому адресату, спрямовані на зміну світосприйняття, виклик бажаної реакції та мають (відомості) негативний контекст» [1, с. 472].

Рудник Л. І. вважає, що «дезінформація – це неправдива, оманлива, маніпулятивна інформація, яку створили навмисне, аби отримати економічну, політичну або іншу вигоду. А у випадку, якщо умислу не було, то йдеться про неперевірену інформацію, яка виявилася недостовірною. Медіа не перевірили її належним чином та поширили, не знаючи, що вона неправдива і не заради вигоди, але її розповсюдження вже призвело до негативних наслідків» [2, с. 50].

Узагальнення наведених доктринальних підходів дає підстави стверджувати, що дезінформація як складне соціально-правове явище характеризується ознаками недостовірності, цілеспрямованого впливу на свідомість адресата та потенційної суспільної шкідливості, що зумовлює необхідність її належного правового врегулювання. Саме така багатовимірність змісту дезінформації актуалізує потребу у визначенні чітких конституційно-правових орієнтирів встановлення меж відповідальності за її поширення та забезпечення балансу між свободою слова і захистом публічних інтересів.

По-перше, у ст. 3 Конституції України закріплено, що «життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека людини визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [3]. У розвиток цієї норми ст. 28 гарантує кожному «право на повагу до його гідності», а ч. 4 ст. 32 встановлює право особи на судовий захист «у випадку поширення недостовірної інформації» [3]. Зокрема, Конституція гарантує можливість вимагати спростування неправдивих відомостей, їх вилучення, а також «відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням чи поширенням такої інформації» [3].

По-друге, особливу увагу слід приділити ч. 2 ст. 8 Конституції [3], яка закріплює принцип прямої дії конституційних норм. Це означає, що кожна особа має гарантоване право безпосередньо звернутися до суду для захисту своїх прав, свобод й інтересів, у тому числі, у випадках поширення дезінформації.

По-третє, ч. 2 ст. 32 Конституції встановлює заборону на «збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, за винятком випадків, визначених законом і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини» [3].

По-четверте, ст. 34 Конституції України гарантує право «кожного на свободу думки і слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань» [3].

Нарешті, ключовим положенням у контексті досліджуваної проблематики є ст. 17 Конституції України, відповідно до якої «захист суверенітету, територіальної цілісності, а також забезпечення економічної та інформаційної безпеки визнаються найважливішими функціями держави та справою всього Українського народу» [3].

Таким чином, Основний Закон України не лише закріплює за кожною особою право на захист від поширення недостовірних відомостей, а й підносить інформаційну безпеку, зокрема протидію дезінформації, до рівня пріоритетних напрямів державної політики. Це дає підстави розглядати відповідальність за поширення дезінформації у двоаспектному вимірі: по-перше, як засіб забезпечення індивідуальних прав на честь, гідність і ділову репутацію, а по-друге – як елемент реалізації конституційного обов'язку держави та громадян щодо гарантування належного стану інформаційної безпеки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кушнір І. П., Адамчук С. В. Протидія дезінформації: організаційно-правовий аспект. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Вип. 1. С. 470-475.
2. Рудник Л. І. Поширення недостовірної інформації як засіб ведення гібридних війн. *Інформація і право*. 2024. № 4(51). С. 46-54.
3. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.